

Adolf Lippold

VZHODNI GOTI IN RIMSKI CESARJI OD 455 DO 507

Predavanje na oddelku za zgodovino ljubljanske Filozofske fakultete 22. maja 1986.

»Tebe (kralj Teoderik), je od samega praga življenja napravil za častilca najvišjega Boga, življenjski nauk. Ti nikoli ne pripisuješ svojim naporom, kar je ponudil ugoden trenutek. Ti veš, da je na tebi skrb, pri Bogu pa najvišja popolnost. Ti delaš tako, da zaslužiš uspehe, ko pa jih dosežeš, jih pripišeš Stvarniku. Z močjo, budnostjo in uspešnostjo se kažeš kot vladar, z blagodušnostjo kot duhovnik.« Na to pretirano navdušeno sodbo o Teoderiku Velikem naletimo v panegiriku, ki ga je recitiral leta 507, verjetno na dvoru v Raveni, Enodij, diakon milanskega škofa in pozneje (ne pred letom 513) škof v Ticinu (Paviji).¹ Pogoj za to, da je lahko prav Enodij imel ta govor, je bil gotovo tudi ta, da se je Teoderik v rimski shizmi, razkolu med Simahom in Lavrencijem od leta 498 dalje, nedvoumno postavil na stran Simaha, ki sta ga podpirala Enodij oziroma milanski škof Lavrencij.² Teoderik, rojen v letih 451/453. (?), ki je leta 500 s tradicionalnim cesarskim ceremonialom obiskal Rim, je najkasneje od leta 501 nosil naslov »Flavius Theodericus rex« in je od okrog leta 507 veljal za cesarjevega, namestnika v Italiji in v drugih deželah, ki jim je vladal. Enodij ga označuje med drugim z naslovi »princeps venerabilis« (Panegyricus § 1), »regum maximus« (§ 5), »inclutus dominus« (§ 14), »Italiae corrector« (§ 92); on je »rex genitus« (§ 13), torej že z izvorom upravičen za kraljevsko oblast, vladar, ki bo najbrž kmalu obdarovan z dedičem prestola.³ Medtem ko uporablja Enodij v življenjepisu Epifanija (Vita Epipanii, iz časa okrog 501/504), kot je poudarila v svoji leta 1984 izdani knjigi, »Des Goths à la nation gothique« (str. 276) Suzanne Teillet, izraz »res publica« kot oznako za cesarstvo — za razliko od barbarskih kraljestev — pa nastopa »res publica« v panegiriku kot oznaka za vzhodnogotsko državo, torej sta »res publica« in vzhodnogotska država identični. Teoderik je na poziv samega Rima obnovil Rim.⁴ »Orbis domina Roma« (§ 30), »mater civitatum« je vladana po Teoderiku.⁵ Teoderik, gospodar Rima, se slavi kot zmagovalec in uspešen politik nasproti različnim, po klasičnih predstavah barbarskim, vendar v govoru ne izrecno kot barbari označenim ljudstvom (Bolgarom, Gepidom, Alamanom). Pomembno je, da se v panegiriku omenjata »Romanum nomen« ali »Romana res publica«, ne pa Rimljani. Tudi Goti se omenjajo samo dvakrat, in sicer za razlikovanje od Odoakrove vojske oziroma od Bolgarov. Niti z besedo se v tem panegiriku ne omenja rimski cesar, po čigar naročilu vlada Teoderik v Italiji. Kot tako rekoč neobstoječe nastopa tudi rimsko cesarstvo. Ta molk postane razumljiv zlasti iz enega daljšega odlomka v govoru (§ 60 ss.), v katerem se kot posebno slaven Teoderikov podvig omenja osvojitve pokrajine Sirmiensis, ki so ji dotlej vladali Gepidi, in pohod

¹ Ennodius, Panegyricus dictus Theoderico 80; nemški prevod odlomka posreduje W. Enßlin, Theoderich der Große, München, 1947, 131. Pri datiranju in določiti kraja tega govora (ne enega ne drugega se ne da zanesljivo ugotoviti) se pridružujemo Enßlinu. Če datiramo govor na pomlad 507, moramo za njegovo razumevanje upoštevati, da je v tistem času propadlo Teoderikovo prizadevanje, da bi odvrnil frankovskega kralja Klodvika od vojne proti zahodnogotskemu kralju Alariku II., in da je bila morda že znana Klodvikova zmaga nad Alarikom. K tem dogodkom prim. Enßlin, 138 s.; A. Lippold, Realencyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft (odslej RE), Suppl. Bd. XIII, s. v. Chlodovechus, 161 s.

² Tako, po pravici, Enßlin, 131; zmotno meni H. Wolfram, Geschichte der Goten, 1979, 404, da je Teoderik pustil spor ob strani, dokler se ta ni razrešil s smrtjo enega od nasprotnikov. Tudi za Enodija je treba opozoriti, da se v izjavah, pa tudi v molku pisca panegirika, često zrcalijo »uradna« mnenja oziroma dvorno poročanje.

³ Panegyricus 93; k izražanju upov na dediča prim. na primer D. Claude v publikaciji H. Wolfram — F. Daim, Die Völker an der mittleren und unteren Donau im 5. und 6. Jahrhundert, Wien 1980, 157.

⁴ »illa ipsa mater civitatum Roma juvenescit« (Paneg. 56); »te orbis domina ad status sui reparationem Roma posecat« (Paneg. 30); »ad limitem suum Romana regna remearunt« (Paneg. 69).

⁵ »agnosce (sc. Roma) clementiam domini tui« (Paneg. 48).

na tej pokrajini sosednje ozemlje ob ustju Morave (severozahodni del province Zgornje Mezije). Ta pohod, ki ga je treba datirati v leti 504 in 505, je nedvomno segel na interesno območje Bizanca.⁶ Enodij pripominja na začetku svojega, tudi iz diplomatskih in propagandističnih razlogov oziroma motivov deloma nejasnega poročila, da je bila »Sirmiensem civitas« (Sirmij, Sremska Mitrovica) »olim limes Italiae«, utrdba za varstvo Italije;⁷ »haec postea per regentium neglectum in Gepidarum iura concessit,⁸ unde cottidiana insultatio et incomposita legationum frequentia mittebantur«, to je, da so bili Gepidi pod Traserihom zatem predrzni in vsiljivi.⁹ Kot izvemo zatem, sta »nobilissimi Gothorum« Pitzia in Harduic, ki ju je končno poslal Teoderik, pregnala Traseriha in v nazaj pridobljeni deželi uredila upravo.¹⁰ Ko je podprl federata Munda, ki je iskal pomoči, je izbojeval Pitzia po Enodiju (§ 63 ss.) sijajno zmago nad Bolgari in Sabinijanu ni ostalo drugega kot sramoten umik. »Diu tu vicisti (sc. Theoderice) in universis congressibus (tuis), nunc incipies in obsequio habere victores. Interea ad litem Romanam regna remearunt: dictas more veterum praecepta Sirmiensem...«¹¹ Čeprav tega ne izreče, naj bi zanj — prav tako kakor beremo pri Kasiodorju — veljala Sirmijska Panonija (Pannonia Sirmiensis), ki jo je Italija ponovno pridobila, v spominu na nekdanjo gotsko naselitev, kot »sedes Gothorum«.¹² Če Enodij ne omenja tega, da je bil Mundo po Pitzijevem pohodu v Sirmijsko Panonijo od cesarja odpadli federat, da so bili premagani Bolgari rimski (bizantinski) zavezniki in da Sabinijan ni bil nihče drug kot cesarski vojaški poveljnik (magister militum per Illyricum) s tem imenom,¹³ je ta molk morda slučajen, še verjetneje pa moremo videti v tem bolj avtorjev namen, kakor pa golo slučajnost. Diplomatsko-propagandistično obarvano Enodijevo poročilo nas torej vodi neposredno h kronološkemu izhodišču naše obravnave, k naselitvi Vzhodnih Gotov v Panoniji in sklenitvi federatske pogodbe s cesarjem, ki je vladal v Carigradu.

Ko je šel hunski kralj Atila leta 451 na vojni pohod v Galijo, so šli z njim poleg drugih ljudstev Gepidi iz porečja Tise pod Ardarikom in Vzhodni Goti pod vodstvom kraljevskih bratov Walamerja, Thiudimerja in Widimirja. Kmalu po neuspelem pohodu in zatem nepričakovani Atilovi smrti leta 453 je prišlo v Panoniji, osrednjem delu Atilove države, do spopadov, ki so dosegli vrh v bitki ob reki Nedao, ki jo velja datirati najbolj verjetno v leto 454.¹⁴ Zmagovalci v tem spopadu, Gepidi, Rugijci in Heruli, so ustanovili države v Dakiji oziroma v Spodnji Avstriji in na Moravskem. Gepidi so postali obenem vzhodnorimski federati.¹⁵ Varstvo v rimskem cesarstvu pa so tedaj iskali Vzhodni Goti. Njihovo zadržanje ob spopadu leta 454/

⁶ Prim. na primer Enßlin, o. c., 134; Wolfram, o. c., 397; W. Pohl pri Wolfram-Daim, o. c., 193.

⁷ ... in qua seniores principes excubabant, ne coacervata illinc finitimarum vulnera gentium in Romanum corpus excurrerent.

⁸ Kot Pohl, o. c., 288, menimo, da se nanaša na cesarjevo formalnopravno priznanje gepidske posesti. V nasprotju z mnenjem, ki ga zastopa L. Várady, Das letzte Jahrhundert Pannoniens 376—476, 1969, 344, se kot po pravici meni Pohl, ne da dokazati, da so Gepidi kot nasledniki Vzhodnih Gotov dobili pravico do federatske naselitve v Drugi Panoniji in status »notranjih« federatov.

⁹ Ta je zatem zaradi nemarnosti vladarjev prišla pod oblast Gepidov; od tod izhajajo vsakodneвне žalitve in neurejena množica poslanstev. (Paneg. 62). Kot Pohl, o. c., 294 menimo, da je treba videti za Enodijevimi izjavami (Paneg. 61 s.) propagandni maneuver za prikritje napadalne vojne. Drugače menita Enßlin, o. c., 129 in Wolfram, o. c., 397.

¹⁰ ... non adquisitam esse terram credit (sc. Pitzia) sed refusam, nec ranipis ut lucrativa populus est, sed dispensationibus servavit ut propria (Paneg. 62). quibus ibi ordinationem moderantibus... (Paneg. 63). Po tem poročilu gre pri Sirmijski Panoniji za ozemlje, ki je pripadalo območju Teoderikove oblasti.

¹¹ Dolgo si v vseh svojih spopadih, zmagoval, sedaj začenaš imeti zmagovalce v prizanesljivosti. Rimsko gospostvo se je medtem povrnilo na svojo mejo; po zgledu pred(hod)nikov narekuješ ukaze povsem Sirmija... (Paneg. 69); prim. Cassiodorus, Chronica, a. 504: »victis Vulgaribus Sirmium receptit Italia« (Gepidi se torej tukaj ne omenjajo).

¹² Cassiodorus, Variae 2, 23, 3; k naselitvi Vzhodnih Gotov glej v nadaljevanju.

¹³ Zmago Pitzija (J. R. Martindale, The Prosopography of the Later Roman Empire II, 1980, odslej PLRE, s. v.) in Munda (PLRE, s. v.) nad vojsko Sabinijana (PLRE, s. v., Nr. 5) (v glavnem Bolgari) pri mestu Horreum Margi je treba datirati v leto 505. Da bi se zdel podvig še veličastnejši, pisec panegirika ne omenja, da je šela Pitzijeva vojska le 2000 pešcev in 500 konjenikov (tako Jordanes, Getica 258).

¹⁴ Nejasno poročilo pri Jordanesu (Getica 260) ne omogoča niti točnega datiranja niti lokaliziranja bitke. K diskusiji o poročilu gl. Pohl, o. c., 252 ss.; tako kot K. Horedt (v publikaciji Wolfram-Daim, 118) in Wolfram, o. c., 321, se Pohl nagiba k mnenju, da je treba bitko lokalizirati na območje zahodno od Tise (s tehtnimi razlogi proti lokaliziranju v južno Panonijo, kot ga zastopa na primer L. Várady, o. c., 327 ss.).

¹⁵ Jordanes, Getica 263; primerjaj k temu Pohl, o. c., 263 ss., s poskusom (ob upoštevanju novih najdb) lokaliziranja ozemlja Gepidov v Dakiji (med Tiso, Donavo, Oltom in Karpati).

455 ostaja še naprej nepojasnjeno, četudi razni raziskovalci, kot na primer tudi H. Wolfram, menijo, da je v vsakem primeru Walamer,¹⁶ ki je imel položaj neke vrste vrhovnega kralja, ostal Hunom zvest.¹⁷ Vsekakor se zdi zanesljivo, da je po bitki pri reki Nedao prišlo do odcepitve od Walamerja in do nastanka različnih skupin. Ena od teh skupin je stopila v rimsko službo in se je odselila v Trakijo. Njen vodja Triarij je svojo sestro dal v zakon Asparju, ki je bil pod cesarji Teodozijem II., Markijanom in Leonom izredno vpliven človek (do padca leta 471), in je s tem svojemu sinu Teoderiku, imenovanemu Strabon, ki ga je nasledil kmalu po letu 455, zagotovil trden položaj v rimski vojaški hierarhiji.¹⁸ Walamer se je kot vrhovni kralj Gotov, ki so ostali v Panoniji, po poročilu Jordanesa (Getica 264) obrnil na Markijana¹⁹ s prošnjo po potrditvi dotedanjih selišč in mu je, za to ponudil federatno razmerje. Prav tako kot je sporno, ali so ti Vzhodni Goti ostali v že tedaj obstoječih seliščih,²⁰ je nejasno, kje je ležalo to ozemlje, saj imamo o tem le nenatančno poročilo pri Jordanesu (Getica 268). Gotovo je pri Jordanesu z »lacus Pelsois« misljeno Blatno jezero, nasprotno pa je negotovo, ali se da reki Aqua Nigra in Scarinuga, ki ju imenuje Jordanes, identificirati kot Rabo in Litvo. Vsekakor moremo govoriti o ozemlju, ki je imelo vmesno lego med zahodnorimskim in vzhodnorimskim cesarstvom, prav tako moremo ugotoviti, da so Vzhodni Goti, ki so priznavali Walamerja za vrhovnega kralja, prebivali na sledeč način: Thiudimer in njegovi na zahodu, torej ob Blatnem jezeru, Widimer (z najšibkejšim delom ljudstva) na sredini in Walamer na vzhodu, nekako do okolice Sirmija. Končna razporeditev selišč je bila dosežena verjetno šele v času cesarja Leona I. (457—474), s katerim so Goti takoj po njegovem nastopu vlade prišli v spor. Spricho pomanjkanja finančnih sredstev v cesarstvu je Leon poskušal Gotom naložiti plačevanje davkov. Goti pa so, zavedajoč se šibkosti cesarstva oziroma njegove odvisnosti od federatov, vpadli na njegovo ozemlje — sunek do Drača leta 459 — in Leon je po bojih s spremljivo srečo dosegel mir le tako, da jim je dvignil denarno plačilo.²¹

Za nadaljnji razvoj odnosov do rimskih cesarjev je bila pomembna ena posebnost mirovnega sporazuma iz leta 460/461 (?), da so namreč Teoderika, Thiudimerjevega sina in Walamerjevega nečaka, izročili Rimljanom kot talca za varovanje dogovorov, in ta je nato do leta 470/471 živel v Carigradu.²² Teoderik, ki ni bil rojen šele leta 456, temveč najkasneje leta 453, je veljal za talca, ki ga je izročil vrhovni kralj, to je Walamer, in so ga zato spoštovali kot njegovega sina. Le redka poročila o Teoderikovem prebivanju v prestolnici dopuščajo sklep, da je Amalijec, ki mu je bil cesar naklonjen, dobil na dvoru možnosti za izobraževanje in da je tako lahko v vsej polnosti sprejemal grško-rimsko kulturo. Enodiju se leta 507 ni bilo treba bati ugovora, ko je rekel: »Tebe je v naročju kulture vzgajala Grčija, v preroški slutnji prihodnosti.«²³ Teoderik se je gotovo zadrževal v krogu Rimljanov, ponosnih na izobrazbo, četudi bi mu v njihovih očeh še mogla manjkati zadnja popolnost in je veljal za nekatere morda kot »illiteratus«.²⁴

¹⁶ K oblikam imena (Walamer, Valamer, Valamir) prim. W. Enßlin, RE, s. v. Walamer, Nr. 1.

¹⁷ Wolfram, o. c., 322 (prim. na primer Pohl, o. c., 261). Kot poudarja Pohl (o. c., 252 ss. oziroma 258) temelji vprašanje na nejasnosti in domnevni tendenčnosti (in maiorem gloriam Gotorum) Jordanovega poročila. Z opozorilom na to, da bi se sicer ne moglo izoblikovati izročilo, ki ga najdemo pri Pavlu Diakonu (Romana 15, 11), po katerem je bil Walamer celo gonilna sila pri uporu proti Hunom, ocenjuje Enßlin (o. c., 11) kot verjetno, da se Goti niso udeležili bitke pri reki Nedao.

¹⁸ Prim. Wolfram, o. c., 323; v nasprotju z mnenjem Wolframa, o. c., 323; se ne da dokazati, da sta Triarij in s tem tudi njegov sin Teoderik izhajala iz rodu Amalijcev kakor Walamer.

¹⁹ To se je zgodilo po smrti Valentinijana III. 16. 3. 455 (prim. Enßlin, Theoderich, 11; o sklenitvi zaveznitva (foedus) po 16. 3. 455 in pred Markijanovo smrtjo januarja 457 prim. tudi Pohl, o. c., 260). Smrt Valentinijana III. so na Vzhodu očitno ocenjevali kot ugodno priložnost, da uveljavijo zahtevo po Prvi Panoniji.

²⁰ To se domneva na osnovi Jordanovega poročila; gl. k temu Enßlin, o. c., 11 in Claude v publikaciji Wolfram-Daim, 153.

²¹ Jordanes, Getica 270 s.; Prosper, Epit. Chron. 459; Priscus, frag. 28. Mirovni sporazum je bil sklenjen v času po prodoru do Drača, ki pade v leto 459, verjetno v letu 460 (459/460; Wolfram, o. c., 328; 461; Enßlin, o. c., 15).

²² O Teoderikovem prebivanju v Carigradu gl. Enßlin, o. c., 16 ss.

²³ Ennodius, Panegyricus 11.

²⁴ Enßlin, o. c., 25 s., z opozorilom na to, da je s falzificiranjem besedila pri Anonimu Valesljanu

(61: ... dum illiteratus esset) oznaka, ki se je prvotno nanašala na Justina I., prešla na Teoderika.

Iz zgodovine Gotov v obdobju do 470/471, ko se je Teoderik zadrževal v Carigradu, naj omenimo le sledéče dogodke; v letih 467/468 si je Walamer prizadeval; da bi pokoril Sadage, ki so še prebivali v notranjosti Panonije; vendar je moral namen opustiti, da je lahko odvrnil Atilovega sina Denzigicha, ki je ogrožal Basijano (med Beogradom in Sremsko Mitrovico).²⁵ V istem času se je Teoderikov oče Thiudimer uspešno bojeval proti obdonavskim Svebom pod Hunimundom. Potem ko je Walamer 468/469 padel v sicer za Gote zmagoviti bitki proti Skirom,²⁶ je dosegel Thiudimer »potiorem auctoritatem« pri panonijskih Gotih. Z v naslednjem letu je prišlo ponovno do vojn, ko je Sveb Hunimund mobiliziral proti Gotom zvezo različnih ljudstev, ki so jo podpirali Rimljani. Takoj potem ko so Goti ob Boliji zmagali²⁷ in ko so bili zatem še uspešnejši proti obdonavskim Svebom, je odpustil cesar Leon Teoderika z bogatimi darovi. Ko se je vrnil domov, je Teoderik, Thiudimerjev sovegent, vodil zmagovit pohod proti Sarmatom in je bil še leta 471 oklican za kralja.²⁸ Le dve leti zatem so zapustili Goti iz danes še nepojasnjenih motivov svoja prebivališča v Panoniji. Po edinem poročilu (Jordanes, *Getica* 283 s.) so ravnali Goti v skladu z željami vojske, pri čemer so cilje selitve pri posameznih delih ljudstva pred tem določili z žrebom. Widimer je odšel s svojimi na Zahod.²⁹ Thiudimer in Teoderik sta odšla nekoliko pozneje proti jugu in sta prodira vse do Makedonije. Morda še 473, morda tudi šele 474, je sklenil cesar pogodbo s Teoderikom, ki je medtem postal naslednik svojega očeta, ki je bil umrl v Makedoniji.³⁰ Le malo pred tem je cesar Leon sklenil pogodbo s Teoderikom Strabonom, ki je leta 473. ponovno povzročal nemire.³¹

Na razmerje Vzhodnih Gotov do cesarja v Carigradu je v naslednjih letih odločilno vplivalo rivalstvo med obema Teoderikoma. Za dogodke leta 473 imamo kot vir žal le zelo fragmentarno ohranjeno poročilo zgodovinarja Malha, ki je izhajal iz Sirije (Filadelfija) in je pisal v začetku 6. stoletja.³² Vendar pa nam nekaj zapisov, poroča o odnosih med cesarjem Zenonom in Teoderikom, Walamerjevim sinom, oziroma Teoderikom, Triarijevim sinom, v letih 477—480.³³ Seveda naletimo pri Malhu na nejasnosti in napake. Če pa upoštevamo, na kako zapleten način so se ti odnosi

²⁵ Jordanes, *Getica* 273; o Walamerjevi zmagi in o padcu Denzigicha, ki je sledil takoj zatem, gl. na primer Pohl, o. c., 265.

²⁶ Lego skirske države, ki sta ji vladala Ediko in Odoaker, je težko določiti. J. Šašel (v publikaciji J. Werner — E. Ewig, *Von der Spätantike zum frühen Mittelalter. Vorträge und Forschungen* 25, 1979, 130) zagovarja lokaliziranje na Slovaško, pretežno med reki Váh in Ipel (Ipoly). Pohl, o. c., 273, pa jo postavlja v srednji del medrečja med Donavo in Tiso. K porazu Skirov prim. Jordanes, *Getica* 276.

²⁷ Jordanes, *Getica* 277 s.; Priscus, *Fragmentum* 35. Dosedanji poskusi lokaliziranja bitke niso uspeli. Vojska, ki jo je poslal cesar Leon, ni mogla priti na pomoč (prim. Wolfram; o. c., 330 s.; Pohl, o. c., 266).

²⁸ Jordanes, *Getica* 282; k datiranju v leto 471 prim. Wolfram, o. c., 334, op. 55.

²⁹ O Widimerjevem pohodu (njegova skupina je bila najšibkejša) prim. Wolfram, o. c., 334 s.

³⁰ Jordanes, *Getica* 287 s.; kot Wolfram, o. c., 337, ocenjujemo kot verjetno, da je bil ta sporazum sklenjen šele po smrti cesarja Leona (18. 1. 474); še v leto 473 ga datira Enßlin, o. c., 40.

³¹ Malchos, *Fragmentum* 2; k temu Enßlin, o. c., 39; Wolfram, o. c., 337; leta 475 je Strabon podpiral Zenonovega tekmeca Basiliska (Malchos, *Fragm.* 11; Enßlin, o. c., 43 s.).

³² Zlasti v *Fragmenta Historicorum Graecorum* IV, 111 ss. (ed. C. Müller, Paris 1851); nespremenjenponatis: Dindorf, *Historici Graeci Minores*, 1870; za fragmente iz Excerpta de legationibus Romanorum 78 ss. oziroma Excerpta de legationibus gentium 91 ss. je treba pritegniti izdajo Excerpta, ki jo je oskrbel de Boor (1903, 1, 155 ss. oziroma 2, 568 ss.). Po Fotiju, *Cod.* 78, je napisal Malchos sedem knjig za zgodovino dobe od 473 do 480; po Sudi, s. v. Malchos, za čas od dobe Konstantina I. do Anastazija (do leta 473 morda le kratek pregled; prim. R. Laqueur, *RE*, s. v. Malchos, Nr. 2 oziroma Gärtner, *Kleine Pauly*, s. v.). Literarni viri se iz ohranjenih fragmentov ne dajo razpoznati. Müllerjevo zaporedje fragmentov, ki je bilo doslej splošno sprejeto; je načelno postavil pod vprašaj M. Errington v razpravi 'Malchos von Philadelphia, Kaiser Zenon und die beiden Theoderiche', *Museum Helveticum* 40, 1983, 82 ss. (numeracija fragmentov, kot jo predlaga Errington, bo v nadaljevanju navedena v oklepaju). Po Erringtonu (str. 95), ki rezultat svojega dela precejnjuje, ima novo zaporedje fragmentov daljnosežne posledice za poznavanje zgodovine odnosov, tako med gotskimi knezi, kakor tudi odnosov teh do cesarja Zenona in do bizantinskega dvora. Po eni strani Errington (str. 96) meni, da so vsi dosedanja prikazi, ki temeljijo na Müllerjevem zaporedju fragmentov, prikrili osrednji pomen Markarjevega upora (v drugi polovici leta 479) tudi za ta čas v zgodovini Gotov (toda primerjaj na primer že A. Lippold, *RE*, s. v. Zenon, Nr. 17, 174 s.). Po drugi strani naj bi, kot meni Errington, doslej precej kaotično in le na kratko opisani odnosi pridobili na motivaciji in s tem tudi na razumljivosti. Glej k temu dodatek na koncu razprave.

³³ *Fig.* 11 (= 4; tukaj omenjene dogodke je treba v nasprotju z Müllerjem datirati v leto 477 in ne v leto 478; prim. Enßlin, *Theoderich*, 45; Lippold, o. c., 167 s.; Errington, o. c., 96 ss.); 14 (11); 12 (12); 16 (13); 17 (15); 18 (14); 19 (5); za dobo 473/477 prim. (skromno) *Fig.* 2 (2); 4 (8); 8, 1 (2 c). Tdava, ponavadi kot (Teoderik) Amalije in (Teoderik) Strabon imenovana gotska kneza (tako tudi v naši razpravi) se pri Malhu označujeta bodisi samo kot Teoderik, bodisi kot Teoderik, Walamerjev in Teoderik, Triarijev sin.

iz različnih vzrokov oblikovali, skorajda morali oblikovati, v glavnem spričo zelo težkega položaja, v katerem se je nahajal cesar Zenon, moremo oceniti Malhove fragmente kot osupljivo stvarne in jim priznati veliko informativno vrednost. Ker nam gre tukaj predvsem za pretežno le posredno pridobljeno oceno dogodkov prek Malha in le obrobno za podrobnosti v razvoju rimsko-gotskih odnosov med leti 473 in 480,³⁴ ki je bil tudi za sodobnike komajda pregleden, naj najprej postavimo ugotovitev, da pri Malhu ne naletimo na sovražnost do barbarov, kakršno najdemo večkrat pri zgodnejših rimskih piscih, in ne na panegirične tone v odnosu do rimskih cesarjev oziroma na posebno poudarjanje rimskih uspehov. Ko omenja Malhos pristaše obeh Teoderikov, govori ponavadi o Gotih. Ko uporablja oznako barbar oziroma barbari, s tem ni povezano zaničevanje.³⁵ Seveda pri Malhu tudi ne najdemo, kot na primer pri Salvianu iz Masilije, pozitivnih oziroma poveličevalnih oznak barbarov z namenom, da bi jih postavil za zgled dekadentnim Rimljanom. Avtor, ki s svojo osebo stoji v ozadju in tudi ne da spoznati svoje verske pripadnosti, omenja enkrat, da so rimska mesta polna zabave, in govori o pomanjkljivi pripravljenosti Rimljanov, da bi z orožjem stopili v boj (fragment 1 oziroma 16), vendar ostaja ta kritika v mejah. Kritičen je do Zenona, cesarskega nasprotnika Gotov, vendar ostaja tudi tukaj Malhos kratek in ne zapade v gostobesedno slikanje.

Prav avtorjeva stvarnost omogoča oblikovanje resnično plastične podobe odnosov med cesarjem in Goti. V vsej jasnosti postane razvidno, kakšno grozno predstavljajo federati za državo in kako zelo je cesar odvisen od njihovega obnašanja. Predvsem postane jasno, s kakšno spretnostjo je znala cesarska diplomacija še bolj podpihovati že obstoječa nasprotja med obema gotskima prvakoma in ta dva Gota izigravati drugega proti drugemu. Malhos nam omogoča spoznanje, da nobeden od obeh Gotov ni stremel za tem, da bi si prigrabil oblast v cesarstvu ali da bi ustanovil samostojno gotsko državo na ozemlju cesarstva. Cilj vsakega obeh Teoderikov je bil po Malhu, očitno ta, da bi dosegel visoko rimsko generalsko dostojanstvo in druge časti, za svoje ljudi³⁶ dovolj zemlje in visoka denarna plačila, za to pa bi bili — na že običajen način — pripravljeni, služiti cesarstvu kot federati. Malhos v fragmentu 15 poroča, da je Triarijev sin (Strabon) očital Walamerjevemu sinu (Teoderiku Amalijcu), da ni spoznal, da ustreza rimskemu mišljenju, če se Goti uničujejo v medsebojnem spopadu in tako Rimljani brez težav nastopijo kot zmagovalci. Avtor s tem ne le omogoča sklep, da so mu bile te, že v Cezarjevi dobi običajne rimske predstave poznane, temveč tudi posreduje pričevanje o dejanskih razmerah v sedemdesetih letih 5. stoletja. Malhos poroča, kako sta se oba gotska voditelja po pozivu Triarijevega sina zavestno povezala zaradi skupnih interesov oziroma proti dejanskemu sovražniku obeh skupin. Sklenila sta zvezo oziroma sta se vsaj sporazumela, da se v prihodnje ne bosta vojskovala drug proti drugemu, nato sta poslala oba (fragment 16) poslanca v Bizanc.³⁷ Značilne so bile zahteve obeh Gotov do cesarja: Walamerjev sin, od leta 476 cesarjev magister militum, prijatelj, in posinovljenec,³⁸ je hotel, da se cesar drži svojih obljub, mu da zemljo in poleg tega zadostno količino žita do žetve v novi deželi. Triarij (Strabon) je zahteval to, kar je leta 473 obljubil cesar Leon in doplačila. Značilna se zdi reakcija cesarja: najprej se je posvetil samo Amalijcu, očital mu je po eni strani kršitev pogodbe, po drugi strani pa mu je dal pomembne obljube, če napade Triarija. Iz nadaljevanja izvemo med

³⁴ K Erringtonovemu novemu zaporedju fragmentov je treba zavzeti stališče; gl. k temu dodatek na koncu razprave.

³⁵ Izjemo najdemo v Fragm. 8; vendar pa se barbariké apistia (βαρβαρικὴ ἀπιστία) ne nanaša na enega ali drugega Teoderika ali njune ljudi, razen tega je vprašljivo, ali je fragment resnično Malhov.

³⁶ Malhos govori vedno le na splošno o Gotih in barbarih in nam ne omogoča vpogleda v družbeno zgradbo ali odvisnostna razmerja pri Gotih. Prav tako ne najdemo pri njem podatka o številčni moči Gotov.

³⁷ V fragmentih, ki se nanašajo na Gote, se imenuje mesto vedno Byzantion (frg. 1; 13; 15-trikrat; 18-dvakrat; 19). Konstantinopolis le v frg. 7 in 9. Dogodke, opisane v frg. 15/16 moremo v bistvenem delu datirati v leto 478; prim. Lippold, o. c., 169 s., pa tudi Enßlin, Theoderich, 48.

³⁸ Jordanes, Getica 289; prim. Malchos, Fragg. 11 (4); 17 (15); 18 (14). Počastitve moremo razumeti kot Zenonovo zahvalo za podporo pri povratku na prestol (prim. Enßlin, o. c., 44; Lippold, l. c.; Errington, o. c., 97; po Erringtonu je bil Teoderik adoptiran enkrat pred letom 480).

drugim, da se Walamerjev sin ni dal podkupiti in da se je cesar nato kazal odločnega za boj. Ne oziraje se na nekaj uspehov svojih za boj navdušenih vojakov je cesar po Malhu ponovno zapadel v svojo staro strahopetnost; zatem nastalo nezadovoljstvo vojakov, ki so jih poslali na prezimovanje, je pomiril z namigom na pričakovani mir s Teoderikom.³⁹ V naslednjem fragmentu 17 — če se držimo Müllerjevega zaporedja (primerjaj dodatek) — postane jasno, da je cesar vseskozi ostal aktiven, vendar je sodil, da so njegovi izgledi bolje zavarovani z diplomatskimi sredstvi kakor z vojaškimi operacijami. Ni se več pogajal dalje z Amalijcem, kakor bi pričakovali na podlagi fragmenta 16, temveč s Strabonom. Ta je, kot poroča Malhos, najprej občutil škodoželjnost, ker je Amalijec, ki so ga Rimljani imenovali prijatelja in sina, prodril v rodopsko gorovje in je z opustošenjem rodovitnih predelov Trakije napravil Rimljanom veliko škode, vendar je raje dal prednost sklenitvi miru s cesarjem. Triarijev sin je dobil poleg drugega dodatke za svoje ljudi, povrnjene so mu bile stare pravice in postal je rimski general na mestu odstavljene Amalijca.⁴⁰

Morda še pred formalnim zaključkom pogajanj je moral Teoderik, Walamerjev sin, utrpeti hude izgube od rimske vojske, in je nato, kot poroča Malhos v fragmentu 18, na begu iz Trakije vpadel v Makedonijo, kjer je plnil in moril, zavzel Stobi in ogrozil Solun.⁴¹ Spričo te nevarnosti se je cesarju zdelo potrebno, da si prizadeva tudi za mir z Amalijcem. Po preizkušenem receptu — primerjaj Malhos, fragment 16 — je prek svojega poslanca Gotu najprej očitil nevhvaležnost⁴² in mu rekel, da so ga prevare skupnih sovražnikov zapeljale k temu, da je ukrepal proti lastni sreči.⁴³ Ko je Teoderik nato s svoje strani zaprosil, da se odpošljejo poslanci, pooblaščeni za sklenitev pogodbe, je cesar pooblastil patricija in nekdanjega prefekta Adamantija za vodenje pogajanj. Preden je prišlo do srečanja med cesarskimi poslanci in gotskim kraljem, je Teoderik našel podporo za naselitev svojega ljudstva pri mogočnem Vzhodnem Gotu Sidimundu, ki je prebival v Epiru.⁴⁴ Pri pogajanjih z Adamantijem, do katerih je po daljšem času končno prišlo, je Teoderik s svoje strani izrazil očitke Rimu — primerjaj k temu Malhos, fragment 15 — vendar je končno pristal na rimsko ponudbo (naselitev Gotov na območju Pautalije v provinci Dardaniji). Pri tem je izrazil pripravljenost, da Triarijevega sina prežene iz Trakije in — če bo cesar tako ukazal — povede Nepota iz Dalmacije (v Italijo?).⁴⁵ Zato je

³⁹ Malhos ne pove, katerega Teoderika ima v mislih, vendar je iz konteksta razvidno, da gre za Amalija (prim. Lippold, o. c., 171). Da bi podprl svoje zaporedje fragmentov, mora Errington tukaj govoriti o Strabonu in videti neverjetnost oziroma nepopolnost v Malhovem poročilu v dejstvu, da Strabon najprej ni dobil od cesarja nobenega odgovora (to po pravici domneva tudi Wolfram, o. c., 340). V geslu RE s. v. Zenon, 171, ocenjujemo kot mogoče, da je treba iz konteksta razvidno očitno prezgodnje odpravo na prezimovanje datirati v prvo polovico septembra 478 in dogodke, opisane v fragm. 17, še v leto 478. Iz celotnega izročila o Zenonu se v celoti da domnevati, da pogajanja s Strabonom in Teoderikovo (Amalijec) pustošenje Trakije padejo šele na pomlad 479. Datiranje izpuščata Enßlin, o. c., 49 s. in Wolfram, o. c., 340 s. Za Erringtona — prim. opombo 32 in dodatek — se odvijajo vsi v fragm. 14, 15, 16, 18 in 17 opisani dogodki od konca leta 479 dalje (!).

⁴⁰ Tukaj doseženo stanje se da domnevati iz fragm. 19. To govori proti postavitvi fragm. 19 pred 17, ki jo zagovarja Errington. K datiranju gl. op. 39.

⁴¹ Ne oziraje se na zaporedje fragmentov 17 in 18 s. se tudi Erringtonu zdi, da se je Amalijec najprej zadrževal na območju Rodopov, nato v Makedoniji (Erringtonov predstavitev dogodkov, str. 107 je nejasna; v nasprotju z Erringtonom mislimo, da ni nobenega dokaza, da so Teoderikovi uničevalni pohod, ki se je pričel na območju Rodopov, nadaljeval pa v Makedoniji, izzvala Zenonova pogajanja s Strabonom).

⁴² K očitkom primerjaj tudi fragment 11. Poslanci naj bi Teoderiku tudi sporočili, da mu cesar popolnoma zaupa, čeprav je barbar. Tukaj najdemo torej pri Malhu izraz barbar izjemoma v zaničevalnem pomenu. Seveda to ni ocena avtorja, temveč gre za cesarjevo izjavo.

⁴³ Malhos nam v fragmentu 18 — torej le v odlomku svojega poročila — ne sporoča, da bi bil Amalijec odstavljen in da je Triarij sedaj postal človek cesarjevega zaupanja. To bi se moglo navesti kot indicijo za Erringtonovo zaporedje (fragment 17 za fragmentom 18!). Seveda po drugi strani ne moremo trditi, da je Amalijec prelomil v tistem času obstoječe pogodbeno razmerje, temveč nas prva polovica fragmenta 18 bolj navaja na sklep, da so Rimljani na osnovi pogajanj, ki so bila z Amalijcem neuspešna (fragment 16) in nato s Strabonom uspešna, napadli Amalija in ga prisilili k umiku iz Trakije.

⁴⁴ Po pravici poudarja Enßlin, Theoderich, 52, da je Teoderik spričo izkušenj s cesarsko diplomacijo moral dvomitvi v uspeh pogajanj in je zato iskal izhod, da je namreč iskal podporo pri naselitvi svojega ljudstva pri Sidimundu (ta je bil morda Amalijec, vsekakor v sorodu, in je imel stike s še vedno vplivno Verino, vdovo po cesarju Leonu). Sidimund je še en primer vpliva in moči, pa tudi družbene integracije Germanov v cesarstvu.

⁴⁵ To nam kaže na to, da je treba pogovor datirati najkasneje v poletje 480; najkasneje julija ali avgusta 480 je moral tudi Teoderik vedeti za umor Nepota (virni nam za ta dogodek sporočajo naslednje datume: 25. 4. 480 Auctarium Prosperi Hauniense, ordo posterior; 9. 5. Fasti Vindobonenses priores; Marcellinus Comes; 22. 6. Auctarium Prosperi Hauniense, ordo prior.

hotel — in to je tipično — postati namesto Triarija rimski general⁴⁶ in po sprejetju v »polis« živeti kot rimski državljani.⁴⁷

Ko je v času pogajanj po Malhu general Sabinijan uspešno napadel delno skupino Gotov v Epiru, je sklenil cesar, ki je dobil sporočilo Adamantija (o pogajanjih) in Sabinijana (o napadu), da bo nadaljeval vojaški spopad z Amalijcem.⁴⁸ Da do tega po vsem videzu ni prišlo, kajti cesar ni mogel Sabinijanu poslati okrepitev, je bila predvsem posledica sicer hitro zatrte Markijanove uzurpacije ob koncu leta 479. Vpogled v zapletene razmere nam posreduje Malhos v fragmentu 19. Triarijev sin je videl v uzurpaciji ugodno priložnost, da okrepi svoj položaj, in je pod pretvezo, da bo podprl cesarja, zbral močno vojaško silo. Cesarju, ki je spregledal Gotove namere, je le z izrednimi plačili uspelo, da je nenaprosenega pomočnika pripravil do odhoda.⁴⁹

Če se je položaj Amalijca, ki se je leta 480 (ali 480/481) nahajal v hudi stiski, v naslednjem obdobju odločilno izboljšal, je k temu pripomogla poleg še naprej težkega položaja za cesarja gotovo smrt Sabinijana, ki je bil pooblaščen za boj proti njemu,⁵⁰ in smrt dolgoletnega tekmeca Teoderika Strabona.⁵¹ Jeseni 483 cesarju ni preostalo drugega, kot da se sporazume s Teoderikom, ki se je zopet zadrževal v Trakiji. Teoderik je dobil za svoje ljudi ozemlje za naselitev v Obrežni Daciji. Sam je bil ponovno postavljen za vojaškega poveljnika in patricija in tudi imenovan za konzula za leto 484. Najkasneje sedaj je postal, kakor izvemo iz Malha, v skladu s svojo že dolgotrajno željo rimski državljani. Ne že leta 487 — v zvezi z odstranitvijo ponovnega spora s cesarjem — temveč leta 488 je pooblastil Zenon Teoderika, ki je bil dux, magister militum, patricij in nekdanji konzul, da osvoji Italijo. Z njim je sklenil sporazum, po katerem naj bi Amalijec — obenem kralj svojega ljudstva — po zmagi nad Odoakrom — ta je v Italiji vladal, kot bi bil cesar, a je bil sedaj izrecno označen kot uzurpator — tam vladal namesto cesarja, dokler ne bi on sam prispel tjakaj.⁵² Po pravici se vedno znova postavlja vprašanje,⁵³ kaj je oba partnerja iz leta 488 moglo pripraviti do njunega odločilnega koraka. Za cesarja, ki ni bil v položaju, kakor že po Odoakrovi polastitvi oblasti leta 476, da bi pohitel na Zahod ali tam postavil kakega cesarja, je bilo na koncu koncev odločilno, da ni le ugodno, znebiti se Teoderika, temveč je mogel domnevati, da se bo Amalijec, ki je dosegel konzulat, v primeru zmage nad Odoakrom čutil navezanega na cesarstvo tesneje kot ta, in da bo dejansko nastopil kot cesarjev namestnik.⁵⁴ Za Teoderika je bilo pomembno po drugi strani tudi to, da je spoznal — na kar meri Eustatij v fragmentu 4 — kako sam cesarju trajno ni dorastel in da čas dela v prid Zenonu.

⁴⁶ S tem je potrjena zveza s fragmentom 18 in dana še ena indicija za zaporedje fragmentov 17—18 (proti Erringtonu).

⁴⁷ ... και εισερχθησιν εις την πολιν των Ρωμαικων πολιτευματα τροπον.

Medtem ko je Enßlin, o. c., 54, menil, da je tukaj Teoderik izrazil željo, da bi na rimski način živel v Carigradu, Wolfram, o. c., 343 pa, da se tukaj odražajo sanje o lepem življenju v prestolnici, se nam zdi, da v tem primeru »polis« ne pomeni preprosto Carigrada (pri Malhu ponavadi Byzantion; prim. op. 37) in da Müllerjev latinski prevod »et civitate donetur et Romanorum mare rem publicam sibi administrare liceat« najbolj ustreza Malhovemu besedilu. Tej želji, ki jo s poudarkom omenja Malhos ustrežajo dogovori iz leta 483 (o tem v nadaljevanju): na resničnost Malhovich besed kaže tudi to, da je Amalijec, ki je odrasel v Carigradu, veljal že od 476/478 za cesarjevega prijatelja in postavo-ljenca.

⁴⁸ Skupaj s Sabinijanom je bil (po Malhu, fragment 18, proti koncu) pooblaščen za vodenje vojne Got Gento, ki se je v Epiru poročil z neko Rimljanko.

⁴⁹ V fragmentu 19 omenjene dogodke je treba deloma datirati v isti čas kakor one, ki se omenjajo v fragmentu 18. Prvi v fragmentu 18 opisani dogodki spadajo še v čas pred Marcijanovo uzurpacijo. V fragmentu 17 omenjeni sporazum med cesarjem in Strabonom je po našem mnenju pred dogodki v fragmentu 19 (primerjaj op. 40).

⁵⁰ Verjetno je bil leta 481 na cesarjev ukaz umorjen (tako Johannes Antiochenus, Fragmentum 213; prim. tudi Marcellinus Comes, a. 481, brez omembe morilca).

⁵¹ Marcellinus Comes datira Strabonovo smrt še v leto 481; njegovemu sinu Rekitachu ni uspelo, da bi si pridobil enako avtoriteto (kot jo je imel Strabon) in da bi postal tekmec Amalijcu; prim. Lippold, o. c., 178 s.

⁵² Anonymus Valesianus 49; Jordanes, Romana 348 s.; Getica 290/292; Paulus Diaconus, Historia Romana XV, 14; k temu Enßlin, o. c., 64 s.; Wolfram, o. c., 347; E. Demougeot, Klio 60, 1978, 378; L. Várady, Epochenwechsel um 476, 1984, 37 s.

⁵³ Tako na primer tudi Wolfram, o. c., 348.

⁵⁴ Spričo Odoakrove moči je cesar verjetno tudi upal, da si bodo barbari med seboj prizadejali težke izgube; s težnjo, da bi leto 476 označil kot leto epohalne spremembe, zastopa pretirane predstave o Odoakrovi vojaški moči Várady, o. c., 35 s.

Po vsem, kar beraimo v virih — opozorimo naj posebej na Malha — naj bi Teoderik leta 488 ne prišel do spoznanja, da se sedaj pričinja nova doba, temveč je videl svojo zadolžitev v okvirih običajnega instrumentarija cesarske politike.⁵⁵

Verjetno jeseni 488 je odšel Teoderik proti Italiji. Številčne moči ljudstva, ki je šlo z njim, se ne da zanesljivo izračunati, vendar morejo biti ocene o približno 20.000 vojakih in 100.000 ostalih udeležencih pohoda blizu resničnosti.⁵⁶ Potem, ko so na območju Sirmija, ob Teoderikovi osebni zavzetosti, strli odpor Gepidov,⁵⁷ so prišli Goti končno poleti 489 iz ravninskega sveta okrog Emone v Vipavsko dolino⁵⁸ in so nato 28. avgusta ob mostu čez Sočo (Pons Sontii), premagali Odoakrovo vojsko; ki jim je tam prišla nasproti. Le mesec kasneje je sledila naslednja zmaga pri Veroni, vendar se je nato vojna proti Odoakru vlekla vse do marca 493. Leta 490 se je začel Teoderik pogajati s cesarjem, da bi si zagotovil priznanje svoje oblasti.⁵⁹ Po sprva neuspešnem poskusu se je ponovno začel pogajati, ko je avgusta 492 trdno obkolil Odoakra v Raveni.⁶⁰ Ker je medtem Anastazij, ki je vladal v Carigradu, pogajanja zavlačeval; je Teoderik očitno izgubil potrpljenje in se je dal marca 493, po zmagi nad Odoakrom, brez cesarjevega soglasja od gotske vojske odklicati za kralja.⁶¹ Ker je bil Teoderik že dolgo kralj Gotov in mu od Strabonove smrti kraljevske oblasti nihče več ni izpodbiral, je pomenilo dejanje več kot potrditev kraljevske oblasti s strani enot, ki so bile od leta 473 (oziroma od leta 471), priključene gotski vojski. V Carigradu so morali videti v tem prilastitev pravic, ki je šla prek dogovorov iz leta 488. Šele leta 497 je poslal Anastazij vladarska oblačila in je priznal s tem razmere, nastale leta 493.⁶² Predvsem zato, ker je bilo dejanje iz leta 493 označeno kot »praesumptio regni«, moremo domnevati, da je šlo pri pravicah, ki jih je leta 493 uzurpiral in mu jih je cesar leta 497 priznal, za izvajanje oblasti nad Italijo in sosednjimi deželami. Ne glede na cesarsko oblast, ki jo je pridobil, se je zadovoljil Teoderik, upoštevajoč ne nazadnje čustva na tradicijo navezanih Rimljanov, ki jim je sedaj vladal, z naslovom »rex«.⁶³ Ta »Flavius Theodericus rex«, ki se je v nekaj letih utrdil v Italiji, in se mu, povsem drugače kot leta 488, ni bilo treba bati pritiska s strani cesarja ali nasprotnikov, ki bi jih ta lahko mobiliziral, je postal sedaj, kakor kaže Enodijev panegirik iz leta 507, zelo samozavesten. Nič čudnega torej, če

⁵⁵ V Teoderikovi zadolžitvi je videla E. Demougeot (Bedeutet das Jahr 476 das Ende des römischen Reiches im Okzident?, *Klio* 60, 1978, 371 ss.) izhodišče za tezo, da je treba konec zahodnega rimskega cesarstva datirati v leto 488. Istočasno L. Várady v študijah »Die Auflösung des Altertums«, 1976 in »Epochenwechsel«, 7 ugotavlja, da »poskus, dati z novimi interpretacijami običajnemu mejniku, letu 476, nov in drugačen pomen, pomeni istočasno pospeševati razumevanje antike in srednjega veka«. O diskusiji o »menjavi zgodovinskih obdobjih«, ki je oživela po letu 1967 (tedaj je izšlo delo M. Wes, *Das Ende des Kaiseriums im weströmischen Reich*), opozarjamo le še na študijo: A. Demant, *Der Fall Roms*, 1984, 72 s.; 219 s.

⁵⁶ Te cenitve posreduje že L. Schmidt, *Die Ostgermanen*, 1934, 293, in so bile kasneje na splošno sprejete (prim. na primer Enßlin, o. c., 66 s.; Demougeot, o. c., 380). Tudi etnične sestave Teoderikovega ljudstva se ne da zanesljivo dognati (prim. Enßlin, o. c., 66; Wolfram, o. c., 371; nasprotno deloma Várady, *Epochenwechsel*, 39, 51), vendar more veljati kot gotovo, da je bila ta že ob začetku pohoda leta 488 povsem drugačna kakor leta 471 in da so se na pohodu v Italijo pridružile še druge, večinoma negotske skupine.

⁵⁷ O osebnem deležu Teoderika v bitki pri Ulki (Ulca = Vuka?; gl. k temu Pohl v publikaciji Wolfram-Daim, 291 s.) prim. Ennodius, *Paneg.* 28 ss.

⁵⁸ Teoderik naj bi šel čez prelaz In Alpe Iulia (Ad Pirum — Hrušica; to domneva, prav tako kakor za pohod Langobardov leta 568, na primer W. Menghin, *Die Langobarden*, 1985, 97, z opozorilom, na to, da očitno ni prišlo do ponovne graditve utrdb na prelazu po letu 394), vendar govori o nekaterih dejstva za to, da je Teoderik izbral nekoliko južnejšo cesto, ki je potekala v bližini današnjih krajev Unec, Studeno in Predjama* (tako S. Ciglienečki, *Arheološki vestnik* 36, 1985, 267 in 275, z opozorilom na najdbe in vrzeli v najdbah).

⁵⁹ Anonymus Valesianus 53; o senatorju Festu, ki ga je poslal Teoderik, prim. Enßlin, o. c., 73; Várady, *Epochenwechsel*, 41 s.

⁶⁰ Anonymus Valesianus 57; Enßlin, o. c., 78.

⁶¹ Anonymus Valesianus 57; Enßlin, o. c., 79; Várady, o. c., 53 s.

⁶² Anonymus Valesianus 64; Enßlin, o. c., 81 s.; Claude v publikaciji Wolfram-Daim, 155 s.

⁶³ K temu opozarja že Enßlin, o. c., 82 s. na poročilo Prokopija. (Zgodovina vojn 5; 1, 26), po katerem si Teoderik ni hotel prilastiti cesarske oprave in cesarskega naslova, temveč je vse življenje ostal pri kraljevskem naslovu. Prokopijevega mesta ne upošteva E. Demougeot. (*Byzantinische Zeitschrift* 74, 1981, 82 s.). Opirajoč se samo na Anonima Valesijana zastopa Demougeotova, za katero sedaj ni več ključna letnica 488 (prim. op. 55), temveč 497, tezo, da je bila leta 497 cesarska oblast v Italiji in na Zahodu prenešana na Teoderika oziroma da je cesarska oblast Anastazija na Zahodu trajala do leta 496. Ne oziraje se na dejstvo, da je bilo leta 497 Teoderiku zaupano vladanje na Zahodu, je vendar ostala vzhodnogotska Italija, kot poudarja Wolfram, o. c., 355, del rimskega cesarstva, in tudi sodobniki sporazuma med Anastazijem in Teoderikom iz leta 497 niso razumeli kot začetek ali konec neke epohe. Upamo, da se bomo na drugem mestu podrobneje soočili z novimi tezami (zlasti Váradyja in Demougeotove) o dogodkih let 476, 488, 493 in 497.

je cesar leta 506 na Zahodu nastali politični položaj izkoristil za to, da bi Amalijcu vsaj pokazal meje njegove oblasti.²

(Iz nemščine prevedel Rajko Bratož)

DODATEK

K novemu zaporedju Malhovich fragmentov, ki ga je predlagal Errington, *Museum Helveticum* 40, 1983, 42 ss. (prim. op. 32 in 34)

1. Iz razlogov kronologije in na osnovi Fotijeve notice k Malhovi pripovedi je nekoč Müller (*Fragmenta Historicorum Graecorum* IV, 111) utemeljil tako zaporedje, da je Malhova fragmenta, ki stojita v Excerpta de legationibus Romanorum na prvem mestu, označil kot fragmenta 18 in 19.

2. Z opozorilom na to, da so po dognanjih novih raziskav (zlasti po de Boorovi izdaji Excerpta iz leta 1903) eklogisti sistematično predelovali svoje predloge in da jim je treba bolj zaupati kakor Fotiju, je Errington (o. c., 84 s.) zavrnil Müllerjevo prestavitev fragmentov, ki so ji nasplošno vsi sledili.

3. Errington mora priznati, da fragment 18 tudi v Excerpta de legationibus Romanorum ne stoji na pravem mestu, saj se njegova vsebina nedvomno nanaša na dogodke v fragmentu 15.

4. Errington meni dalje, da fragment 18 ne spada za fragment 17, ki po besedilu v De legationibus Romanorum pomeni zaključek Malhovich fragmentov (besed. τέλος της ιστορίας Μάλχου pri Müllerju ne najdemo), temveč za fragment 16 (zadnji Malhov fragment v De legationibus gentium).

5. Proti Erringtonovemu novemu zaporedju fragm. 19 (= 5) in 17 (= 15) — s tem tudi fragm. 18 (= 14) — obstaja več resnih pomislekov, tako da je bolje ostati pri Müllerjevem zaporedju fragmentov 14—19. Naj na kratko utemeljimo te pomisleke:

A) Fragment 17 se povsem logično navezuje na fragment 16 in pri interpretaciji ni nobenih težav, če ostanemo pri dosedanjem datiranju dogodkov v fragmentu 17. Če že pri Excerpta de legationibus Romanorum, kakor ugotavlja Errington, ugotavljamo napačno uvrstitev fragmenta 18; lahko potolaženi odgovorimo, da je ekscerptor pri fragmentu 17 napačno dodal ugotovitev τέλος της ιστορίας Μάλχου.

B) Fragment 19 (= 5 Errington) »opisuje dogodke, ki so povezani z Markijanovim poskusom prevrata, in tega Johannes Antiochenus (Frg. 211, 3) zanesljivo postavlja v čas proti koncu Zenonovega konzulata. Vsekakor gre za tretji konzulat Zenona kot avgusta (479). Fragment 19 se nanaša torej na drugo polovico leta 479 (Errington, 88). Če uvrstimo fragment 19 (s tem tudi omenjeno Strabonovo pripravljenost, da podpre Markijana) tako kot Errington, tedaj bi mogli vse v fragmentih 14, 15, 16, 18 in 17 opisane dogodke iz zgodovine Gotov datirati najzgodneje v čas proti koncu leta 479 (tako Johannes Antiochenus). Časovni »okvir« je omejen, kajti v fragmentu 18 se omenja spomladi leta 480 umorjeni Nepos (prim. op. 45) kot še živ, (Teoderik je obljubil, da bo Nepota povedel nazaj (v Italijo?)). Tudi če bi računali z zamudo pri obveščeni o Nepotovi smrti (prim. Errington, l. c.), bi zadnje v fragmentu 18 opisane dogodke težko datirali kasneje kot v julij ali avgust 480 (prim. Errington, 92; dogodke v fragmentu 18 datira Errington približno v isti čas kot tiste v fragmentu 17, to je, v fragmentu 17 omenjena odstavitev Amalijca in postavitve Strabona za njegovega naslednika spadata po Erringtonu, 108, nekoliko nejasno, najkasneje v pomlad 480). S tem pridemo zlasti pri datiranju dogodkov v fragmentih 14—18 v težave (po pravici opozarja Errington, 107, 16 k fragmentu 18, da so moderni prikazi večinoma le parafraze iz Malha, vendar pa pojasnjujejo te parafraze polnost dogajanja, na kar Errington ni dovolj pozoren). Težave se dajo premagati le tako, da — kot se je očitno pripetilo Erringtonu — ne upoštevamo, da imamo opravka pri izračunu trajanja posredovanja poročil oziroma trajanja potovanja poslancev in zlasti hitrosti pohoda (opozoriti je treba, da Teoderik Amalijec v času, na katerega se nanaša fragment, ni bil na poti sam s svojimi vojaki) s časom okrog leta 480 in ne z 20. stoletjem.

Zusammenfassung

DIE OSTGOTEN UND DIE RÖMISCHEN KAISER VON 453—507

Adolf Lippold

Ennodius, später Bischof von Ticinum würdigt in seinem 507 am Hof von Ravenna vorgetragenen Panegyricus den als Flavius Theodericus titulierten und als Stellvertreter des Kaisers in Italien geltenden Theoderich in überschwänglicher Weise. Theoderich, der Herr Roms, wird gepriesen als Sieger über nach traditioneller Vorstellung als Barbaren geltende Völker wie Bulgaren, Gepiden und Alamannen. Der Panegyriker, der hier freilich nicht ausdrücklich von Barbaren spricht, erwähnt mit keinem Wort den römischen Kaiser und läßt auch das römische Reich als gleichsam nicht existent erscheinen. Solches Schweigen wird von daher verständlich, daß als besonderes Ruhmesblatt Theoderichs der die kaiserliche Interessensphäre tangierende und u. a. zur Eroberung der (als Heimat der Goten bezeichneten) Sirmiensis führende Feldzug der Goten hervorgehoben wird.

Der wohl auch im Dienste der Diplomatie und der Propagand Theoderichs stehende Panegyricus leitet hin zum chronologischen Ausgangspunkt dieser Betrachtung, zur Ansiedlung der Goten unter Walamer in Pannonien und zum Abschluß eines Förderatenvertrages mit Kaiser Markian im Jahre 455/56. Die genaue Festlegung des Siedlungsgebietes (für Walamer selbst im Gebiet von Sirmium) scheint erst nach Beilegung eines Konfliktes der Förderaten mit Kaiser Leo im Jahre 460 erfolgt zu sein. Eine für die weitere Entwicklung der ostgotisch-römischen Beziehungen bedeutsame Einzelheit des Vertrages von 460 war die Entsendung Theoderichs — Sohn Thiudimers, Neffe Walamers — als Geisel an den Hof von Konstantinopel. Der etwa 10 jährige Aufenthalt führte zu einer intensiven, für das weitere Leben prägenden Begegnung des jungen Goten mit der griechisch-römischen Zivilisation. Während Theoderichs Aufenthalt in Konstantinopel erlangte sein Vater Thiudimer nach dem Tod Walamers in der siegreichen Schlacht gegen die Skiren an der Nedao (468/69) die *potior auctoritas* bei den »pannonischen Goten«. Heimgekehrt wurde Theoderich noch 471 — nunmehr dann Mitregent seines Vaters — zum König ausgerufen. Bereits 473 verließen die Goten Pannonien. Die Scharen Thiudimers und Theoderichs zogen nach Makedonien. Gegen Ende 473 oder Anfang 474 — bald nach dem Tod seines Vaters — erreichte Theoderich einen Vertrag mit Kaiser Leo, der kurz zuvor auch einen neuen Vertrag mit dem seit 455 in Thrakien weilenden Theoderich, Sohn des Triarius (Theoderich Strabo) geschlossen hatte.

Die Rivalität des Amalers und Strabos bestimmte in den folgenden Jahren maßgeblich das Verhältnis der Goten zum Kaiser. Wichtige Einblicke in die Auseinandersetzung bietet für die Zeit von 473 bis 479/80 der leider nur fragmentarisch erhaltene Bericht des im frühen 6. Jhdt. schreibenden Malchos. In diesem — gewiß auch Unklarheiten enthaltenden — erstaunlich sachlichen Bericht fehlen die bei früheren römischen Autoren manchmal zu registrierende Animosität gegenüber den Barbaren, aber auch die panegyrischen Töne gegenüber römischen Kaisern oder die rühmende Hervorhebung römischer Erfolge. Malchos vermittelt ein plastisches Bild der Beziehungen zwischen Kaiser und Goten. Es wird erkennbar, welche Bedrohung die Förderaten für das Reich bedeuteten und wie sehr man auf ihr Wohlverhalten angewiesen war. Deutlich wird, wie es die kaiserliche Diplomatie versteht, die Rivalitäten zwischen den Anführern der Goten noch zu schüren. Malchos läßt ferner erkennen, daß keiner der beiden Theoderiche etwa danach trachtete, die Regierung des Reiches an sich zu reißen oder auch nur einen autonomen gotischen Staat auf dem Boden des Reiches zu begründen. Ihr Ziel bestand ganz offenkundig darin, selbst mit einem hohen Generalsrang und anderen Ehren ausgestattet zu werden sowie für ihre Gefolgsleute ausreichendes Land und hohe Soldzahlungen zu erhalten. Aus Malchos geht schließlich hervor, daß der seine Chance vor allem durch Mittel der Diplomatie wahrende Kaiser den Amaler um 480 in ziemlichem Bedrängnis gebracht hatte. Diese Situation veränderte sich vor allem durch den Tod des Rivalen Theoderich Strabo. Der Kaiser mußte sich 483 mit Theoderich arrangieren, ihn gar zum Consul für 484 designieren. Wohl nicht schon 487, sondern erst 488 beauftragte der Kaiser den spätestens seit 484 als römischer Bürger geltenden Theoderich mit der Eroberung Italiens, schloß er mit ihm einen Vertrag, wonach er nach Besiegung Odoakers in Italien an Stelle des Kaisers bis zu dessen Ankunft regieren solle. Letzten Endes ausschlaggebend für das kaiserliche Angebot dürfte gewesen sein, daß es nicht nur günstig war, den Amaler loszubekommen, sondern man auch annehmen durfte, daß er sich im Falle eines Sieges enger als Odoaker an das Reich gebunden fühlen würde. Für Theoderichs Zustimmung konnte von Belang gewesen sein, daß er merkte, wie er auf die Dauer dem Kaiser nicht gewachsen war.

Kaum kam Theoderich 488 auf den Gedanken, daß nun eine neue Ära einsetzte, sondern wird er vielmehr seine Beauftragung ganz im Rahmen des herkömmlichen Instrumentariums kaiserlicher Politik gesehen haben. Wenn sich der ja seit langem als König geltende Theoderich im März 493 nach dem Sieg über Odoaker vom Gotenheer als König ausrufen ließ, so bedeutete dies mehr als eine Bestätigung des Königtums durch die seit 471 bis 473 zum Gotenheer hinzugestoßenen Gruppen, sondern mußte man dies in Konstantinopel als eine über die Abmachungen von 488, hinausgehende Anmaßung von Rechten sehen. Bei den 493 usurpierten und 497 vom Kaiser konzedierte Rechten dürfte es sich um die Ausübung der Herrschaft über Italien und die Nebenländer gehandelt haben. Wie der Panegyricus von 507 bestätigt, trat Theoderich nach 497 immer selbstbewußter auf und war es kein Wunder, wenn Kaiser Anastasius die 506 im Westen entstandene Situation (Sieg des Frankenkönigs Chlodovechus über die Westgoten) nutzte, um dem Amaler wenigstens gewisse Grenzen aufzuzeigen.

Im Anhang wird versucht darzulegen, warum man gegen Errington (MH 40, 1983, 42 ff) die in den exc. de legat. Rom. an erster Stelle stehenden Malchosfragmente sowie einst Müller (in FHG IV. 11) als frg. 18 bzw. 19 des Malchos zu plazieren hat und man bei der von Müller gebotenen Folge der Fragmente 14—19 bleiben muß. Diese Anordnung ist beibehalten auch in Blockleys Ausgabe mit engl. Übersetzung (= R. C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire II* Liverpool 1983, 402 ff; zu Malchos vgl. auch Bd. I 1981, 71 ff bzw. 124 ff).

GORIŠKI LETNIK — ZBORNIK GORIŠKEGA MUZEJA

Goriški muzej (Nova Gorica) je začel leta 1974 izdajati svojo redno letno publikacijo z naslovom »Goriški letnik«. Doslej je izšlo trinajst števil. Zbornik prinaša znanstvene in poljudno-znanstvene prispevke predvsem s področja arheologije, etnologije, zgodovine, zgodovine umetnosti, literarne zgodovine; prispevki so vezani prvenstveno na prostor severne Primorske ter sosednje Furlanije. Tako sodelujejo v zborniku tudi tuji pisci z obmejnih področij. »Goriški letnik« želi biti tudi revija, ki naj ustvari dialog na znanstveni ravni ob naši zahodni meji. K temu naj poleg objav znanstvenih člankov pripomorejo tudi ocene in poročila o različnih periodičnih publikacijah, ki izhajajo v deželi Furlaniji-Juljski krajini.

»Goriški letnik« lahko naročite pri Goriškem muzeju, Grajska 1, YU-65001 Nova Gorica.